

МИСЛИТИ ТВОРЧО Й СИСТЕМНО

Кордулян М. І., Лигус О. Ф., Перепелкіна Т. В.

Національне відродження України, її становлення як самостійної держави, перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль спеціалістів з вищою освітою. Для вирішення нових завдань, поставлених державою й суспільством перед вищою школою («Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті») [1, 4], необхідне вдосконалення всіх ланок навчальної й наукової діяльності, важливо виробити новий підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців. Основним критерієм роботи навчального закладу є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання їхніх теоретичних знань із умінням практично їх реалізовувати.

Отже, проблема підготовки висококваліфікованих фахівців набуває досить важливого значення. Сучасним суспільством випускникові вишу висуваються високі вимоги, серед яких важливе місце належить професіоналізму, соціальній активності та творчості в діяльності. Процес удосконалення підготовки майбутніх фахівців за сучасної освіти складний, обумовлений кількома важливими чинниками. Один із них – висока мотивація навчальної діяльності студентів. Питання формування мотивів до навчання, що є невід’ємним елементом у майбутньому професійному розвитку, є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності.

Вивченням мотивації людини займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей, А. Леонтьєв. Мотиваційний аспект навчання досить ґрунтовно висвітлений у психологічній і педагогічній літературі (С. Рубінштейн, Л. Божович, О. Ковальов, Г. Костюк, В. Сухомлинський, М. Алексеева, І. Синиця та інші). Нині дослідники по-різному трактують термін «мотивація», що є показником актуальності проблеми мотивації навчання. Так, Є. Ільїн вважає, що це ієрархічно організована система спонукань, [3, 56], а Л. Божович визначає мотивацію як сукупність мотивів, якими спонукають до діяльності [2, 34]. За А. Марковою, мотивація – багатомірне утворення окремих мотивів, потреб, цілей, намірів, інтересів, ідеалів, цінностей [4, 157]. Із нашого погляду, поняття «мотивація» – це складна система окремих мотивів, спрямованих на спонукання до певної діяльності.

Актуальність проблеми формування мотивації навчання студентів, її недостатня теоретична розробленість зумовили вибір теми тезів.

Свідомість, міцність і вичерпність знань учнів із української мови, української та світової літератури безпосередньо співвідносні з активною зацікавленістю навчальними дисциплінами, бажанням досконало знати їх, тобто від рівня мотивації студентів до вивчення певної навчальної дисципліни. І це важливо, адже, за сучасними дослідженнями, результати діяльності людини тільки на 20% залежать від інтелекту, а на 70 – 80% від рівня мотивації.

Мета дослідження: на основі науково-психологічного аналізу рівня мотивації студентів підібрати мовно-літературний матеріал, форми, методи, технології, завдяки чому посилюється пізнавальний інтерес і потреба у формуванні компетентностей.

«Формування стійкої мотивації до вивчення української мови і літератури, любові до української мови і культури є одним із пріоритетним завдань». Саме на заняттях української мови, української та світової літератури формуються мовленнєва, мовна, соціокультурна, діяльнісна, літературна, комунікативна компетентності.

Комунікативна компетентність – володіння методами, прийомами взаємодії з людьми, спроможність орієнтуватись у різних ситуаціях спілкування, уміння вступати в комунікацію, бути почутим і зрозумілим.

Мотивацію в науковій літературі визначають як певні психічні явища, що спонукають до виконання тієї чи іншої дії, учинку, зумовлюють активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату.

Виокремлюють зовнішню та внутрішню мотивацію. Зовнішні мотиви визначаються тим, що засвоєння змісту навчальної дисципліни не є метою навчання, а засобом досягнення інших цілей (високі оцінки, похвала від батьків, змагальність з одногрупниками тощо). За зовнішньої мотивації студент, зазвичай, відчужений від процесу навчання, виявляє пасивність, не відчуває сенсу діяльності або ж вона вимушена. Внутрішні мотиви визначаються особистісно значущими інтересами, зумовлені пізнавальними потребами, задоволенням, яке він отримує від процесу пізнання та реалізації свого особистісного потенціалу. Домінування внутрішніх мотивів позначається високою пізнавальною діяльністю, активністю у процесі навчання, під час якого засвоєння навчального матеріалу є і мотивом, і метою, а студент відчуває емоційне задоволення, що є основою саморозвитку та самореалізації. Мотивація є чинником, яким формується компетентність студентів.

Поняття «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої особи; володіння знаннями, досвідом у певній галузі.

Саме тому мотивація на уроках української мови та літератури – це потреби, інтереси, прагнення, якими студент спонукається до діяльності. Мотивацією забезпечується навчальна ініціативність, любов до дисципліни, енергійність у різних навчальних ситуаціях.

Власне, є два способи мотивувати вчитися, читати – посиленням активізації зовнішньої та внутрішньої мотивації.

Із метою урахування потреб студентів у мовно-літературних компетентностях, особливо на 1–2 курсах, ставимо завдання проаналізувати рівень мотивації, щоб постійно підвищувати його.

Залучивши до співпраці психолога, ми провели діагностику навчально-пізнавальної діяльності студентів: анкетування, бесіди, накреслили порівняльні діаграми з проблеми визначення мотиваційного рівня у студентів

однієї паралелі. На підставі вищезазначеного дійшли висновків щодо потреби зовнішнього впливу на мотивацію навчальної діяльності студентів 1–2 курсів.

У методиці виокремлюють п'ять основних методів стимулювання й мотивації навчальної діяльності: метод емоційного стимулювання в поєднанні зі словесним методом; проблемно-пошукові методи, якими стимулюються пізнавальні запитання студентів; методи, завдяки яким посилюється ініціативність студентів під час діяльності.

Запровадженням вищезазначених методів і прийомів забезпечується засвоєння інформації на заняттях української мови під час активізації знань та вивчення нового матеріалу. Створюються проблемні ситуації для подолання труднощів (метод «Займи позицію», «Мозковий штурм», вправи з ключами).

Окрім того, запроваджуються нетрадиційні методи навчання: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «робота у групах», «робота в парах», «Знайди позицію», «Згоден – не згоден – обґрунтуй», «Незакінчене речення», методи творчих і дослідницьких проєктів.

Змістом української та світової літератури є величезний матеріал, який сприяє формуванню мотивації до його вивчення.

Мотивації студентів може сприяти нестандартне формулювання теми заняття з української та світової літератури, наприклад:

«Охопив три форми буття – чоловіків, жінок і речі, тобто людей і матеріальне втілення їх мислення, – словом, відобразив людину і життя» (О. де Бальзак «Гобсек»), «Час має свій колір» (Стендаль «Червоне та чорне»), «Він більшою мірою, ніж будь-хто інший, є творцем сучасної прози. Він вдихнув у прозу таку внутрішню напруженість, яка зараз сягнула вищої межі» Дж. Джойс (Ф. Достоевський «Злочин і кара»); «Чи потрібні сучасній Україні Пузири?» (І. Карпенко-Карий «Хазяїн»).

Бажання ознайомитись із новим для студентів автором чи твором може викликати і вдало дібраний епіграф до заняття:

«Злетіти — з цим проблем не було. Проте як можна було спуститися додолу?» (П. Зюскінд «Парфумер»); «Ця книга Річарда Баха діє відразу в двох напрямках. Вона надає мені почуття польоту і повертає мені молодість» (Рей Бредбері); «Єдине, що мені важливе, — це бути людиною» (А. Камю); «Живопис – це поезія, яку бачать, а поезія – живопис, який чують» (Л. да Вінчі); «Ніяка туга краси перемагати не повинна» (Л.Українка).

На занятті можуть прозвучати цікаві вислови, за якими мотивують групу визначити тему заняття. Ознайомивши студентів із висловлюванням «Плачеться в моєму серці, Як дощить над містом» Поля Верлена, запитуємо, що можна розповісти про людину. Або після таких слів М. Павича: «Моє бажання – боротися за свого читача кожним реченням».

«Сучасне завжди на дорозі з минулого в майбутнє» (О. Довженко).

«Немає вищої, цікавішої теми для творів, як щастя» (В. Винниченко).

Досить ефективними прийомами мотивації до прочитання художнього твору є літературні диктанти. Окрім того, завдяки запровадженням таких

прийомів можна оцінити велику кількість учнів, побачити прогалини у їхніх знаннях.

У позакласній роботі, присвяченій морально-етичному вихованню студентів використовуються виховні заходи, у яких до виступів залучаються як студенти, так і викладачі, використовуються можливості ІКТ, музичне супроводження. У літературно-музичних композиціях, присвячених Голодомору «Щоб пам'ятали», пам'яті І. Франка, звучали вірші у виконанні студентів та викладачів, на екрані з'являлися світлини, кадри, пов'язані з історичними та особистими подіями. Такими заходами розкриваються творчі можливості студентів і посилюється інтерес до поетів, перекладачів, імена яких прозвучали перед аудиторією.

Сприяють мотивації до вивчення української та світової літератури інсценізації художніх творів, перегляд комп'ютерних презентацій, екскурсії до театрів. Результативність обраного напрямку в підготовці майбутніх педагогів проілюстровано діаграмами моніторингу навчальних досягнень студентів, перемогами студентів у предметних олімпіадах, конкурсах.

На підставі аналізу результатів опитування дійшли висновку, що у студентів високий рівень мотивації, вони охоче вивчають дисципліни, що сприяють становленню їхнього професіоналізму.

Отже, навчальна мотивація є важливою проблемою, а її розв'язання впливає на результати професійної підготовки.

Навчальна діяльність студентів поєднує кілька мотивів учіння. Перевагу студенти надають пізнавальному і професійному мотивам.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // – Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4 – 6.
2. Божович Л. И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – М. : Междунар. пед. академия, 1995. – 209 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
4. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : книга для учителя / А. К. Маркова, Т. А. Матис. – М. : Просвещение, 1992. – 192 с.